

M.6/52 (14)

TẨM LÒNG SON

THƯ VIỆN QUỐC GIA VIỆT NAM
BIBLIOTHEQUE NATIONALE DU VIETNAM
NATIONAL LIBRARY OF VIETNAM

16792

BIBL. CENTRALE
de l'Indochine
44471

Có lời cảm ơn
Ông Vũ Tiến-Đa đã vẽ giúp
ngoài-bìa
Ông Dương Quốc-Ẩn đã khắc
hồ nhiều bản vẽ
và xin giới-thiệu cùng các
độc-giả

NHỚ! BẠN QUÊ

Bác Trương-Giang,

Định cho quyển sách này ra đời, nên bạn đưa tôi xem trước. Được lúc đôi-dảnh, sức nhớ đến sách của bạn, vội lấy ra xem.

Bạn cũng khéo chiều lòng sao! Nên : gửi một liều thuốc giải-buồn cho người ăn già, treo một tấm gương tình-nghĩa tặng khách đời sau. Phải chăng, bạn như muốn gọi lại hồn luân-lý suy-đổi!?

“Tình” với “Nghĩa” trong cuộc đời này, nó soay-sở thay-đổi, nó dả-dối đê-hèn.

Đời xưa “Tình” và “Nghĩa” là coi như hai cái sinh-mệnh, không có tức là không đủ tư-cách làm người đứng trong xã-hội được. — Nhưng ngày nay, những thể-chất tốt đẹp ấy mất rồi. — mất một cách “trống” mà “dễ”. — Vì thế nên lắm nhà đạo-đức đã phải than-phẩm :
Cương-thường điên-đảo cũng luân-lý suy-đổi.

Đạo Khổng, Mạnh cũng theo cái luật ấy, cũng một phen suy-đổi điên-đảo, mà vết xưa đồ-nát, dấu cũ tan-tành, nhìn lại xem — trong buổi nhá-nhem — cuộc hiện tại liền là đâu? Hay chỉ thấy những lạc lối với nhằm đường?

Trời chật vào trong khuôn-khở, thấy như nặng-nề khó thở, nên, sóng tràn gió dập, dập tung ra, xéo lên trên

bức tường đạo-dức, đi... . Một phen thay-đổi là một phen lạ mắt lạ tai.

Đời người không còn là chỗ yên vui nữa, mà loài người cũng chỉ như là loài động-vật khác: sinh-ra, nhón lên rồi chết đi. Lễ nghĩa không có, tư-cách vì vậy rồi cũng chẳng còn.

Sống với nhau một bọn vẽ hể đeo nạ, cấu-tạo nên một cái thế-giới bán-tiện. Bao sự tranh-dành ghê-gớm, bao sự lừa dối xấu-sa!...

Còn những nhà đạo-dức? Theo chủ-nghĩa triết-học KANT, ôm mỗi chán-đời. Giăng chiều gió sớm, một tiếng thở dài cái thân-thể ấy nó sẽ theo với thời-gian mà đi. Rút lại, như thế cõi đời rồi sẽ hóa ra hùt-quạnh tiêu-diêu.

Nhưng bức tường đồ móng; dựng nền, ấy là bổn-phận của mọi người. Thế thì, tô-diềm bức tranh cũ rách, ta bày lại cái cuộc cờ người

Treo gương sáng, pho ngọc lành, dùng thuốc đại chữa cho người bị đại; một phương-pháp thu lấy khói-hương tàn.

Tiêu-thuyết cũng là trong lẽ đó.

Cho nên, sau khi đọc xong bản thảo, gửi nhờ nhần bác Trương-Giang, tôi, ở chốn thôn quê, trước khi đợi cuốn sách này ra đời xin có mấy giòng này —

Mùa hạ năm Tân-Vị

HÀN-VÂN-TỬ

TẮM LÒNG SON

(Xã-hội luân-lý tiêu-thuyết)

CHƯƠNG THỨ I

« Thiều chín chục mùa xuân hồ cuối !

« Tiếng quyên đâu khắp khởi gọi hè.

« Đầu lừng lửa lựu lập-lòe,

« Tiếng oanh khóc thảm, động ve kêu sầu ! ... »

Giời hôm nắng quáng, bầu còn như nẫu, như nung; ngọn lửa Chúc-dong như thiêu, như đốt; bầu giời thắm-đạm, non nước quạnh-hiu; đường xá vắng tanh, ít kẻ qua người lại, chỉ nghe thấy tiếng ve kêu ra-rả, dễ khóc rì-rì mà động lòng hoài-cảm. Những chim-chóc cũng sợ nắng tìm nơi ẩn-trú, bóng kim-ô còn đang chói-lọi, nhấp-nhánh muôn nghìn tia lửa mà nung-nấu người đời, tuy được ngọn gió Nam thoang-thoảng, nhưng cũng không chống lại được sức nóng của con quạ-lửa. Phong-cảnh tiêu-diêu, cỏ cây ủ-dũ, dẫu cảnh quyên nhất, cuối giời nhận sa, bây giờ đã tả-tả bóng ngả về tây, vẫn bầu còn nòng nọc khó chịu, bỗng nghe vắng-vắng có tiếng như oán, như than, như muôn thảm nghìn sầu, khiến cho người nghe cũng phải áo-não can tràng, gặt ngang hạt lệ mà xót thay cho người trong cảnh.

Tiếng than vẫn đó ở trong một chiếc nhà năm gian, dưới cột gỗ, trên lợp lá, ngoài bức dậu lơ-thơ đã xiêu-dờ : đây vườn cỏ mọc lau thưa, song giếng quanh quẽ, vách mưa rã-rời. Không ai quét dọn sửa-sang, nên, một vùng lạnh-ngắt, lại pha thêm với tiếng thở-than rên-rĩ càng thăm-đạm thê-lương. Trong nhà trông cũng phong-nhã nào già-bãi, túi-sách; nào cổ-hoạ, cổ-thi; thoạt trông cũng đủ biết người chủ nhà này cũng dòng hàn-mặc, nền-nếp thi-thư; nhưng cảnh nào cảnh chẳng đeo sầu, cây cỏ cũng theo người mà ủ-dột. Lại buồn nhất là trong phòng, một người thiếu-niên trai trẻ nằm trên giường lộ ra nét mặt xanh-xao gầy-võ, hơi thở thoi-thóp, khi tỉnh khi mê, bên cạnh một chàng thiếu-niên trạc ngoài hai mươi tuổi, tay bồng một đứa con thơ, vẻ mặt buồn sầu, đưa mắt nhìn người ốm rồi lại nhìn đứa con, ngậm ngùi than rằng :

— Chao ôi ! giới xanh sao khéo đa-đoan ! nghĩ thương thay cho anh Hữu-Thành (trở người ốm), gặp cơn gia biên, vợ chết, con thơ, lại mang bệnh trọng. Ta chưa từng thấy ai gặp phải cảnh ngộ như thế bao giờ, vả lại anh em thân thích không ai, một mình ta lo liệu làm sao cho hai bề tròn vẹn, đứa trẻ thơ này đã tội tình gì mà phải đọa đầy đến thế, vừa mới lọt lòng mẹ đã chịu phận bỏ-côi, đương cơn trứng nước ngày thơ, không được chút hơi sữa nào của mẹ, đêm ngày bú mớm trông nom ở ta, mong sao cho đến lúc biết ăn, biết nói, biết đứng, biết đi, lại giữ sao tránh khỏi vòng đói rét !..... Còn nỗi anh Hữu-Thành mắc bệnh mê-mạn, đường tử sinh khôn biết, nhớ ra muôn

một thế nào, ta biết lo toan làm sao cho được..... Chàng nói đến đấy thồn-thức đầy với giọt lệ, một mình than thở, giả rồi bời-bời, bốn bề lặng ngắt như tờ, chỉ nghe thấy những tiếng lách tách trong lò than cùng với tiếng reo của siêu thuốc đang sôi, pha lẫn với tiếng trẻ khóc, tiếng ru con lại càng thê-lương ai-oán. Hồi lâu siêu thuốc đã cạn, hỏa-lò than đã tàn, một vài luồng gió lùa vào phòng-bệnh, làm cho tàn bụi bay loả-loà, Hữu-Thành thức dậy mở mắt trông ra, gượng ngồi dậy, song thân-thể yếu đuối quá, người thiếu-niên tay bỗng con, tay nâng đỡ mới ngồi dậy được, Hữu-Thành tựa mình vào vách, nhìn con mà ruột-gan chua xót. Người thiếu-niên chạy đến siêu thuốc rót đem lại ăn-cẩn bảo uống, Hữu-Thành đỡ lấy bát thuốc lại để xuống giường, hai ba lần toan nói, hình như nghẹn đọng lại thôi. Khi uống thuốc xong, cầm lấy tay người thiếu-niên, cất tiếng thăm thiết ngập ngừng nói rằng :

— Ngón-Chi anh hỡi! (trò người thiếu-niên) vì em để anh phải trăm đường phiền-não, em còn được chút hơi tàn này là nhờ anh ra công nuôi nấng, nghĩ thân em cực khổ trăm phần, kiếp trước chẳng khéo tu, kiếp này chịu nhiều đường cay đắng, quê người đất khách, thân thích không ai, nay em còn chút con thơ mất mẹ, nhờ anh chắt nuôi cho qua cơn trứng nước tới lúc cả khôn, em dẫu chín tuổi cũng được cảm nhờ ơn đức..... Nói đến đây khi đưa lên nghẹn cổ phải nghỉ một lúc.

Ngón-Chi nghe bạn nói lòng càng buồn-bã ầu-sầu, song phải gượng làm vui khuyên rằng :

— Sao anh lại nói những điều sầu khổ ấy làm chi, xin cứ cố uống thuốc rồi sẽ qua khỏi, và chẳng giờ nào còn có khi mưa, khi nắng, phương chi người lại không có lúc tỉnh, lúc suy, nay chẳng may bác gái mất đi, để lại chút cháu thơ đây, thôi thì gả sống nuôi con, thiên-hạ cũng nhiều, anh nên trông thấy con mà bỏ hết những điều phiền muộn, nay anh mắc bệnh, tình anh em ta là trọng, thân anh cũng như thân tôi, con anh cũng như con tôi, việc trông nom nuôi cháu đã có tôi, anh cứ yên lòng mà thuốc thang tĩnh dưỡng, đừng nghĩ ngợi chi cả.

Hữu-Thành lắng-lặng hồi lâu cất tiếng một nhọc nói rằng :

— Những nhời vàng ngọc khuyên nhủ, em rất là cảm ơn, nay em còn chút hơi tàn, muốn đem thân thể phó thác cùng anh, xin anh thương tới tình em và cháu mà lo liệu mọi bề, kể từ khi anh em ta cùng nhau gặp gỡ, em chưa từng bày tỏ anh hay, thật là thân em ba chìm bảy nổi, nhiều nỗi long-dòng, khi trước em gặp cảnh gia-biên, mẹ cha sớm khuất, nhà cửa nát tan, vợ chồng phải đi tìm nơi nương nấu nuôi nhau, tưởng qua cơn khổ-sở gặp lúc yên vui. Ngờ đâu giới xanh vẫn đem lòng ghen-ghét, bỗng làm cho kẻ khuất người còn, để lại một chút máu rơi, đêm ngày oe-oe tiếng khóc, Khổ gì bằng nỗi con thơ mất mẹ, nay dương con cát bay gió thổi, tạt-dịch lao-đao này, mình em nghe phần khó sống, dòng-dôi nhà em duy có một chút cháu đó, nhờ khi gió bốc lửa trèm, thì họ Tiêu này có nhẽ không người kế-hậu. Vậy thôi nay anh đừng nghĩ đến em nữa, nên anh đã có lòng thương em, xin anh đem cháu về nơi quê em nuôi nấng dạy dỗ gây dựng cho cháu trưởng-thành, họa may hương-hỏa nhà em mới có

người đem cúng, như thế là anh thương em lắm, đừng
quyên-luyến em lắm chi, còn em ở đây thôi thì muôn sự nhờ
giời, dầu tuổi vàng cũng được ngậm cười muôn thừa... Hữu-
Thành nói đến đây lòng đau như cắt, muốn khóc nhưng không
được một giọt nước mắt nào, chỉ thồn-thức ra chiều oán hận,
hồi lâu mệt nhọc quá, lại phải nằm xuống. Ngọn đèn le-lói, khi tỏ
khi mờ, Hữu-Thành bấy giờ đã ngủ yên chỉ nghe thấy hơi thở
khò-khè, hình như sự sống chỉ còn trông mong ở một chút hơi
thở thoi-thóp đó thôi, đứa trẻ đã ngủ yên, Ngọn-Chi một mình
suy nghĩ, nghe những câu bạn nói vừa rồi mà lòng càng bối-rối ...
Chao ôi ! nay anh Hữu-Thành đem con phó-thác cho ta
đem về quê nuôi-nấng, việc này là trọng, nhưng ở đây lấy
ai phụng-dưỡng khi nước khát cơm thêm... Ừ, hai đường
cùng khó, nếu ở đây nuôi bạn thì đứa con thơ trừng-nước
kia đương cơn gió bụi cát bay nầy, giữ sao cho được trọn-vẹn,
Nhỡ ra cánh bèo tan-tác, cảnh đào yêu-non thì lỗi của ta tránh sao
cho khỏi ! Biết cùng ai mà bày tỏ khúc nhôi, mình ta khôn nổi
chia hai, cậy ai nuôi bạn đem con về nhà, ruột rồi bông bong,
tơ vô chín khúc, giọt lệ anh-hùng cũng phải ướt đầm bầu áo ...

Mặt giời gác núi, chiêm đả thu không, tiếng chuông huyền-mộ
đã chầy kinh điểm thơ, chim hôm thối-thối về rừng, đóa trà-mi
đã nửa vành giăng ngậm. Bức màn trường-dạ che kín cả vũ-trụ
non sông chìm nhận kêu sương, gió lay khóm trúc, giăng nhạt
sao thưa, hoa bay bông tỏa, những tiếng gió thổi ào-ào, lá rung
xào-xạc, pha lẫn với tiếng mõ cảm canh, tù-và rúc hiệu, lạ
àng khi gọi lòng người dương lúc đêm trường canh vắng . .

CHƯƠNG THỨ II

« Thương ai luống những trạnh lòng đau,

« Xao-xác canh gà tiếng dục mau.

« Giời già sao khéo trêu nhau ?

« Hồn mai mê-lĩnh, lệ châu vẫn dài . . . »

Mùa hè ! Mới buổi sáng mà đã ra chiều nóng nực. Đàn sẻ riu-rít trên cánh rù nhau đi kiếm mồi. Dưới sân, gà mái cục-cục gọi con dương bới thóc. Ác-vàng đã chiếu ánh-nắng khắp mọi nơi, trong một nhà kia, có một chàng thiếu-niên tay bông dừa trẻ thơ. Cạnh bàn đối diện một người thiếu-nữ, xuân xanh tuổi vừa đôi chín, mặt trái-xoan, gĩa trắng nõn, món tóc mây xanh biếc, cặp mắt phượng long-lanh, thoạt mới nhìn cũng có thể đoán là người có tính cả quyết và can-đảm, hàm răng nhỏ mà đen rưng rưng, miệng cười tựa đóa hoa đào, đi đứng nghiêm-trang, nói năng thủy-mị, không trang-diễm gì mà đẹp, vẻ đẹp nên thơ, lúc đó nàng dương có tang thân-phụ, nên ăn mặc toàn đồ trắng coi như một đóa hoa sen trắng vậy. Đó là ai ?

— Thưa chính là Hoàng-Ngôn-Chi và người thiếu nữ là vợ chưa cưới của chàng, tên gọi Hàn-Điệu-Tú vậy ! Bên cạnh, một đứa con đòi, tuổi độ 14, 15, coi người cũng xinh-xắn nhanh-nhẹn, ai nấy đều vẻ mặt âu-sầu buồn-bã, hồi lâu Ngôn-Chi ngập-ngừng tỏ ra động tâm-thiết nói rằng :

— Diệu-Tú em hỡi ! anh sang đây thực là bất-dắc-dĩ, có điều muốn tỏ bày, mong em xét tình mà nghe nhời cho, thì nghĩa ấy tình này xiết bao thán cảm, mà việc trăm năm của

đôi ta mới có thể cùng nhau kết tóc được !.... Vừa nói vừa lã-chã hai hàng.

Nàng Diệu-Tú đương cúi mặt xuống, tay vờ trang áo, nghe nhời chàng nói, liền sừng-sốt hỏi rằng :

— Chẳng hay có việc chi biến cố mà anh nói những câu xót-xa như vậy ? Giọt lệ của người anh hùng là trọng, sao nỡ khinh-thường ? Anh có điều gì muốn cần đến em, xin cứ nói cho nghe, để em khỏi điều ấy này !

Ngôn Chi gạt ngang nước mắt nói rằng :

— Em Tú ! việc này chắc em chưa rõ anh cùng em tuy chưa chẵn gối cũng vợ chồng, mà anh với Hữu-Thành nghĩa cùng sông thác. Ngày nay chẳng may anh ấy gặp cơn gia-biến, vợ chết, con thơ, lại mang bệnh nặng, sự sống chết chưa biết thế nào, ruột thịt không ai, trước sau có mình anh đây mà thôi, nay lại cậy anh đem con về quê nuôi-nấng, kéo ở đây gió lửa bất kỳ thì dòng-dôi họ Tiên có nhẽ cây tàn hoa rụng. Mình anh khó nổi chia hai, nếu đem con bạn về quê thì ở đây lấy ai nuôi bạn đương lúc bệnh đau, đôi đường cùng khó. Em là người có học-thức chắc cũng hiểu câu chấp kinh cũng phải có lúc tòng-quyền, ý anh muốn nhờ em cùng đỡ một tay. Hiện nay có hai điều : điều thứ nhất là đem cháu về quê thì đường xá xa xôi, trèo non lặn suối, dài nắng dẫu sương, mà thân gái dậm trường, em khó bề đương nổi. Chỉ có điều thứ hai, là em thay anh ở đây nuôi họ anh Hữu-Thành. Chớ quản hiềm nghi, chăm nom thuốc thang cơm cháo, để anh yên lòng đem cháu đại về quê. May ra

sóng yên bề khô, mưa nhuần chồi khô, trong khoảng một năm, giới đất bình-tĩnh, đôi ta sẽ một nhà sum họp. Xin em thương tới đưa trẻ bỏ cõi dương khi trũng-nước mà đoái tình cho anh gặp lúc tới lui khó xử thì ơn ấy tình này kể sao cho xiết.

Diệu-Tú nghe đoạn, dương cặp mắt phượng nhìn trũng-trũng, lệ ứa hai hàng, nói rằng :

— Anh Ngôn-Chi ! sao anh bảo em những sự ngược đời làm vậy ? Lại toan đem lưới cá để bắt chim hồng sao được ? Em với anh nghĩa tuy vợ chồng, nhưng tình chưa chần gối, em còn phải giữ phép là một người con gái chốn khuê-phòng. Đã hay rằng anh cùng Hữu-Thành nặng tình bầu-bạn, còn tiếng lửa gần rơm giữ sao cho khỏi ? Một năm giới đảng đảng không phải là ngắn, nào đã biết đâu khi tỉnh, khi say mà giờ, anh đã tin gì lòng bạn, chắc gì đưa gái thơ này mà giao cho những việc tây giới, nhớ ra tuyết sương khi hát Lam-kiều, vì em làm cho hai nhà sinh tình thù oán, khi bấy giờ anh tính làm sao ? Việc ấy em quyết không thể nghe nhời được. Nay xét tình Hữu-Thành cũng đáng thương, vậy anh nên ở lại trông nom cho chàng, còn đưa cháu đại kia, em xin ôm-ấp mà lồng manh ác *Nghĩa* đun siêu thuốc *Tình*, hai đường cùng chu toàn được cả ! Vừa nói vừa khóc, lệ rõ như mưa, khiến cho đứa con-dối nghe những nhời xót xa ai-oán cũng phải thấm thiết bồi-bồi.

Ngôn-Chi nghe nàng nói có nhẽ, ngồi lẳng lặng hồi lâu, ruột xót như dằm, không biết nói thế nào, song phải tỏ điều khẩn-khoãn yêu-cầu rằng :

— Em Tú ! những nhời anh nói với em như dao cắt ruột. Anh cũng biết thế là không phải, nhưng khốn nỗi, bạn gặp lúc

tai-nạn

còn có

nay ch

cháy c

Thành

ở cõi

Ngô

chàng

tỉnh g

còn n

Diệu

đã ch

—

anh h

Ngô

Giờ

Nóng

như s

ngọn

vào n

tránh

trên c

thêm

Diệu

tơ-vò,

nhích,

này l

tai-nạn, không nhẽ bỏ tay ngồi nhìn, dòng-dõi họ Tiêu chỉ còn có chút cháu đại này thôi, giữ sao cho qua cơn gió lửa, anh nay chịu nhời phó thác của bạn, dẫu nhảy vào nước sôi, lửa cháy cũng không từ, nếu em không dúp cho thì cha con Hữu-Thành đến hoa tàn cây héo mà thân anh cũng không mong ở cõi đời này nữa !.....

Ngôn-Chi nói đến đây đứa trẻ thức dậy khóc, bấy giờ chàng mới sực nhớ ra rằng người ốm ở nhà có nhẽ cũng tỉnh giấc, liền ấm đứa bé đứng dậy từ biệt ra về, nhưng vẫn còn ngoảnh lại ân-cần tha-thiết, mong nàng nghe nhời.

Diệu-Tú khi nghe chàng nói những nhời đau đớn, cũng đã chuyển lòng, liền oà lên khóc rằng :

— Những nhời anh nói, không nhẽ em lại từ-nan, vậy anh hãy tạm lui về, khoan cho em suy nghĩ sẽ xin trả nhời ! ...

Ngôn-Chi nghe đoạn, mới được yên lòng liền ấm đứa trẻ về nhà.

Giời nắng chang-chang, bóng kim-ô đã đứng đỉnh đầu. Nóng như lửa đốt, khi đất bốc lên ngùn-ngụt, mặt nước như sôi, người đi ngoài đường mồ-hôi ướt đầm như tắm, ngọn tre im phăng-phắc, lại thêm gió tây như thổi nóng vào người. Đồng ruộng khô-khan, cỏ cây vàng-úa, đàn gà tránh nắng, ẩn vào đồng rạ, chim chóc sợ nóng bay chuyển trên các ngọn tre, loong-boong mấy tiếng chuông chùa, càng thêm âm-thảm rền-rĩ.

Diệu-Tú một mình hết nghĩ gần lại nghĩ xa, ruột rối tơ-vò, cân đi nhắc lại, chỉ ngày người ra không hề nhúc nhích, hai chữ TÌNH, NGHĨA, đã nặng trĩu bên lòng, sự này biết tính làm sao bây giờ, hai đường cũng khó nghĩ.

Ừ ! nếu ta nghe nhời chàng thì tránh sao cho khỏi tiếng đời khen chê mà khi ngồi đứng lúc ra vào, biết ăn làm sao nói làm sao ? Ngôn Chi anh hỡi ! Sao anh nỡ giao cho em những truyện éo le, mà ông xanh kia cũng cay nghiệt thế ? Làm cho người đến sống đọa thác đầy, riêng ta đây cũng chịu phần cay đắng. Những nhời Hoàng-lang nói với ta thực là bắt-đắc-dĩ, nếu ta không nghe nhời chàng thì Hưu-Thành sẽ phải chết, đứa con nhỏ kia cũng khó lòng sống. Nhà cửa Hưu-Thành đến nỗi tan nát thì ta với Hoàng-lang chả tội to lắm đâu. Đương lúc ba đào này ta phải đổi kinh dụng quyền vậy, ta cùng Hoàng-lang đã có nhời-định ước, câu : *xuất-giá tông-phu* ta không thoái-thác được. Vậy thì gái nhà gia-giáo, lễ nghĩa theo đòi, ta chỉ cần giữ vững lòng ta cho được trong sạch và đối với lương-tâm ta không thẹn là được. Ngày xưa Quán-Vân-Trường cũng đã dong đuốc suốt đêm, nếu ta nay không đương được việc này, chẳng hóa ra bắt chước thói thường gái trẻ mà không ví được người trượng-phu ngày xưa hay sao ? Ở đời bưng kín được miệng bình chứ ai bưng kín được miệng người cho khỏi nhời ông tiếng én . . . (1) Phải ! phải ! Hoàng-lang nghĩ thế này là trọn trước sau, Hưu-Thành có người bạn như thế không nhẽ Hoàng-lang có vợ là ta đây lại không giúp được một tay hay sao ? Lòng này đã có giới xanh soi thấu ! . . .

(1) Nhời nói đáng phục thay ! "khen", "chê" dư-luận còn có khi không sắc-thực ! Người quân-tử sống ở đời bại-bại, nhưng thanh-khiết. Tự mình mình biết mà vui, há quân chi miệng thế khen chê !

Nàng đã định như vậy, bỗng văng vẳng nghe có tiếng trẻ
khóc, kể đến tiếng ru con :

A ời ời ! A ời ời !

Tinh tinh nghĩa nghĩa,

Nước nước non non,

Nghĩa tình trong dạ bao mòn ?

Nước non trong cuộc vòng tròn vẫn xoay.

Năm năm, tháng tháng, ngày ngày,

Đầu xanh trắng điểm lòng này vẫn tươi.

A ời ời ! A ời ời !

Con ời ! con lặng nghe nhời,

Hai vai một gánh cuộc đời mẹ mang.

Nặng thay cái gánh giang-san !

Tẻ, vui, cười, khóc, hợp, tan bao lần ?

Kiếp phong-trần,

Nợ phong-trần

Một thân mẹ chịu bao phần luyết sương !

Cha con lận đận dặm trường,

Dặm trường xa bước, cố-hương đành lìa.

Nhận bay đi,

Nước mây đi,

Người đi, đi mãi không về,

Người về, kia bóng hoa Lê đã dấu !

Ngày đi, ngày một bạc đầu,

Nước non này biết ai sáu chẳng ai !?

.
.
.

Tiếng hát văng-vẳng áo-nào mà buồn-dầu, lâm-lý mà thắm-thia, như than như khóc, khi bông khi thanh, ở trong khoảng thời-gian vắng-vẻ lạnh-lùng ấy, như bỗng bật ra một tiếng nói của cảnh-vật để cùng với tiếng đàn âm-thầm của vũ-trụ cùng đồng-vọng xa đưa . . .

CHƯƠNG THỨ III

« Đau lòng đòi đoạn lương vì ai !

« Thôn thừ canh khuya lệ vẫn rơi.

« Dấu dãi tuyết sương nào dám quên !

« Miễn cho tình, nghĩa vẹn hòa hai.

Về hôm mây kéo tối dầm, dầu dầu ngọn cỏ, đầm đầm cảnh sương, ác-vàng ngậm núi, hạt sương deo nặng, văng ngọc-thỏ đã ngấp nghé đầu non, song sức nóng hầy còn như đốt côi trần, bốn bề im phăng-phắc, cảnh-vật lặng như tờ, mọi người ban ngày làm việc nhọc mệt, nay mới chập tối mà đã lăn-lóc trong giấc mơ-màng, chỉ nghe thấy tiếng chó cắn gán ở tận đằng xa, chốc chốc tiếng muỗi vo-ve, tiếng một kót-két, lại càng xúc-dộng lòng ai.....

Hữu-Thành lúc đó đã ngủ yên, Ngôn-Chi bỗng đưa trẻ ra bờ ao hóng mát. Trong khoảng đêm khuya canh vắng, giảng nhạt

sao thưa, mây sát da giời, lập-loè đom-đóm, gió lay lá rụng, xơ-xác hoa tàn, dun kên dế khóc, quốc rữ ve sầu. Ngắm lại, người đời lăn-lộn trong vòng danh-lợi, bùn pha sắc sảm, gót đổ kỳ-khu, nhấp-nhò sóng cồn cửa bể, mặt duềnh bão-ảnh thấp tho, trẽ-tạo danh-hanh, làm cho phong-trấn đến cả sơn-khê, tang-thương đến cả hoa kia cỏ này. Ngôn-Chi đối cảnh sinh tình mà hai hàng chan-chứa, chẳng vô mà rồi, chẳng dần mà đau, kêu giời nào có thấu, gọi đất chẳng thầy thừa, thầy đều vô-tình chẳng đoái hoài chi đến. Nhìn con bạn mà xót thay cho bạn, hương khói nhà bạn, chỉ trông cây ở chũt máu rơi này mà đưa bé sống hay chết quan-hệ ở tấm thân ta, ta lại cần phải đợi ý nắng Diệu-Tú quyết-định ra sao?

Than ôi ! giời cao, đất rộng, đợi tin tia vắng, mỗi mắt ngóng trông mà gió sớm mây chiều, giăng trong nước biếc, làm cho khô héo ruột gan.....

Đương khi một mình suy nghĩ, thập-thoảng xa xa có bóng người, Ngôn-Chi lên tiếng hỏi mới biết là đưa con đòi vàng mệnh Diệu-Tú đem thơ lại, chàng đương nóng lòng đợi chờ tin tức, nay thấy thơ, chẳng biết trong thơ nhời nhẽ ra sao, song về mặt vui mừng như cời tác gia buồn dẫu, liền mở thơ ra, nhờ ánh-sáng mặt giếng mà xem thơ, trên tờ giấy trắng hình như có vài giọt nước mắt đánh rơi, nên có vài chỗ ố-nhòe, chàng nhìn kỹ xem thấy thơ rằng :

Anh Ngôn Chi,

« Em có vài hàng huyết-lệ dãi tỏ nỗi lòng, xin anh sét thấu !

« Em chũt thân liễu-yếu, nghĩ mình phận mỏng cánh chuồn,
« mẹ em khuất núi khi em còn độ thơ ngây, khuya sớm nhờ

« cha nuôi dạy. Ở nơi đất khách này, anh em thì đi buôn xa
 « vắng, một mình khuya sớm thờ cha, giữ con nhà thi-lễ. Mới
 « hay ba-sinh duyên nợ, ông tơ kết sơi chỉ hồng gặp anh. Em
 « được nâng khăn sửa túi, những mừng cha mẹ sớm tối cũng
 « đã có người trông cậy.

« Cha em đương lúc tuổi già vui vẻ, nào ngờ bĩ thái
 « khôn lường, cha già lại xa lánh cõi trần, mình em ngày đêm
 « vò vố, tháng ngày khép cửa phòng thu trong khi tang tóc.

« Ngày nay anh Hữu-Thành gặp con biên-cổ. Anh, **TÌNH**,
 « **NGHĨA** hai vai, nặng nề một gánh, nhẽ nào em lại đứng
 « trông, em trộm nghĩ trong sách cổ câu: nam nữ hữu
 « biệt, nhớ khi mưa gió bất kỳ, thân em nào có quản
 « chi, nhưng sợ hổ người quân-tử, mang tiếng thị-phi,
 « nên phải trái nhờ anh dạy...

« Song xét lại: nghĩa nặng, tình sâu, bạn bè cũng thân
 « vợ chồng cũng trọng, em cũng theo nhờ anh mà rời
 « chân nhắm mắt, để anh yên lòng đem cháu đại về quê,
 « cho trọn nghĩa bạn bè khi hoạn nạn, còn em bây giờ:

« Phên này một rủi một may, một vinh, một nhục, một
 « khen, một cười, có duyên còn được thơm tho, vô duyên
 « thì cảnh bèo, hoa-gio, xơ-mướp. May ra qua lúc hiểm
 « nghèo, thì xin gắng sức mà cheo-leo cùng; không may
 « sương tuyết lạnh-lùng, trên bờ chôn bạn, dưới sóng liến
 « mình; may ra giữ được trinh minh, thì còn mở mắt
 « cho tình-quân xem; không may gió bụi lăm lem, dài xin
 « nhẩy xuống dao đem chi vào; trùng-phùng như có thể
 « nào, hãy còn một đóa nhị-đào làm ghi. Xin anh cứ yên

« lòng mà nuôi con cho bạn, còn em thì chiếc bách sóng
 « đào, phó mặc cho bề trần chìm nổi. Thân này đã phó
 « thác cho ai, nguyện xin son sắt một lòng, đính-ninh
 « một gia, trên đầu đã có đôi vầng soi xet !... »

Em,
 DIỆU-TÚ

Ngôn-Chi xem thơ, vừa mừng vừa thương, mừng là mừng
 nàng đã nghe nhời nuôi bạn, thương là thương cho phận liễu-
 bồ thơ-yếu, chịu nổi khó khăn, trong thơ nhời nhẽ bi-ai
 thì lại càng xót xa lòng ruột...

Bây giờ, ngọc-thỏ đã đứng đỉnh đầu, ánh-sáng chiều xuống
 mặt nước lăn-tăn như lăn sóng bạc, hây-hây ngọn gió êm-đêm
 mát mẻ, một làn không-khí trong-sạch nhẹ-nhàng như đưa
 người ra ngoài nơi trần-ai bần-thiếu.

D. QUOC. AN

CHƯƠNG THỨ IV

« Nặng lòng vì bạn tiếc gì thân,
 « Bao quản xông pha bước nổi trâm.
 « Gió dập sóng vùi lòng vẫn vững,
 « Treo gương nghĩa-hiệp để nghìn xuân, »

Mặt nước mông-mênh, làn nước đỏ lỏm đã dần dần thu sắc, gió thổi hắt-hiu, sóng sông dào-dạt. Bóng vàng in nước như mây trăm nghìn luồng chớp dung nhập-nhánh dưới khoảng chân trời. Xa xa mây chiếc thuyền dương buồm thẳng tới...

Non sáu bát ngát, bề hạn mênh mông. Đời người ru? Đây! Một quãng thời-gian từ lúc sinh ra cho đến lúc chết đi, một con đường tan-khổ vết chân ai cũng phải bước qua, bước mãi..... đi cho đến cái vực sâu thăm-thẳm. Nếm nhiều những sự đắng cay khổ-ải, qua nhiều những sự thăm-mục thương-tâm. Mà, sự sống nó cũng chỉ như bức tranh vân-cầu. Nhục-vinh, tan-hợp: hai cái nguyên động-lực của cuộc đời nó làm cho ta hoặc phấn khởi hay chán-nản, hoặc vui-vẻ, hay buồn-dầu.

Tiến hay lùi, sinh-tồn hay thất-bại, nói tóm lại ở cái « tri » của ta hết cả — Trí có hơn người thì dù phong-ba bão-táp, chim-nồi lênh-đênh, thế-lộ ấy vẫn theo cho tới đích — Vì vậy nên: gương trong ngọc trắng, nghĩa cả tình thâm, từ đoạn này đây, giữ cho toàn-vẹn, ấy là những chỗ đáng phục của vai chủ-động trong bộ « **TẤM LÒNG SON** ».

Mảnh trăng khi khuyết khi tròn,
 Nhưng lòng son với nước non vẫn bền.

Bên bờ sông, một người thiếu-niên, tay bồng dừa trẻ thơ, với một người thiếu-nữ, ai nấy nước mắt hai hàng, muốn nói hình như nghẹn dọng.

Đó là ai ? — Ngôn-Chi và Diệu-Tú !

Một bước một dừng. Mỗi bước đường như giao cắt ruột, kể ở người đi, bắc nam đôi ngã, Ngôn-Chi nhìn Diệu-Tú mà rằng :

— Thôi em ở lại, em đã có lòng vì anh mà nuôi anh hữu-Thành thì việc thuốc thang cơm cháo chớ quẩn khó khăn, cho anh được yên lòng đem cháu đại về quê, giới xanh không phụ người có lòng tốt, may ra thoát nạn qua cầu ta sẽ cùng nhau trùng-phùng hội-ngộ và chớ có phiền muộn, nên : gìn vàng giữ ngọc cho hay, cho dành lòng kẻ chân mây cuối giới. . . Bây giờ tạm biệt, kỳ tái ngộ sẽ có ngày ! . . .

Diệu-Tú nghe những nhời thương tâm oà lên khóc rằng :

— Anh ơi ! những sự thương này, khiến em sao khỏi gan mòn ruột héo ? Thôi thì việc em em liệu, việc anh anh lo, thân em đã gửi vào cửa họ Hoàng, chịu nhời anh phó thác, dẫu cho vật đổi sao rời, đã mòn sông cạn, cũng một lòng giữ vững chữ tình. Nếu không may ra nữa, thân này sẽ xin xuống tuyến-dải để trọn nhời nguyên ước. Thân em không ngại, em chỉ thương cho anh đường xa dặm thẳng, dật khách một mình, sớm hôm bên mình một đứa trẻ thơ, trèo non lặn suối, bãi bên đầu ghềnh, anh đã một lòng vì bạn, xin vững tay co, sao cho đứa trẻ kia qua cơn trứng nước. Còn thân em dù chìm hay nổi, bay hay giờ, phó mặc có giới xanh.

Diệu-Tú nói đến đây nghẹn dọng không thể nói được nữa, hai hàng lệ-chã như mưa, nàng liền tháo một chiếc nhẫn đeo ở tay ra đưa cho Ngôn-Chi mà rằng :

— Xin anh hãy giữ chiếc nhẫn này, nó là vật báu trăm năm của đôi ta đó ! Trăm năm âu cũng từ đây, của tin gọi một chút này làm ghi. Xin chúc anh bình an thượng lộ, thân em tuy ở chốn này, song hồn em vẫn theo anh khi sớm tối. Chao ôi ! nước thăm non xa, trời Nam bể Bắc, vì đâu nên nỗi nước này !.....

Ngôn-Chi nghe những lời chua xót, cũng khôn ngăn giọt lệ, luống những sụt-sùi, cầm lấy chiếc nhẫn, mà dạ sắt quặn đau, liền rờ bức khăn-hồng trao lại Diệu-Tú. Diệu-Tú hai tay đỡ lấy bức khăn-hồng mà gan héo ruột sầu, không nói được câu gì chỉ trông mà giọt lệ đầm đìa.....

Ai làm cho chia rẽ ? Kia con chim nhạn lạc đàn !

Vấn-vương bao sự, trái tim ghen chẳng ra lời. Nói đã đành là không nói được thì nhìn nhau theo giòng nước mắt cũng như hiểu nhau đến tận cõi lòng.

Anh đi, anh chớ quên lời; em ở, em cũng nên gìn vàng giữ ngọc. Trùng phùng có hẹn, buổi xa nhau mong đừng nỡ phụ lòng nhau. Ký-trú có giờ kia làm chứng !

Này tốc thẻ dứt mối, này nhời ước còn ghi ! Nhẫn tặng người đi, khăn hồng trao lại.

« Trời xanh sao nỡ phụ gì ai ?

« Một bước phân-ly một ngậm-ngùi.

« Đâu vui cười ?

« Giọt lệ riêng ai những sụt-sùi !

« Chàng bên trời,

« Thiếp bên trời,

« Mộng về thời thế thế thì thôi !

« Luống đê sâu ai lúc đứng ngồi. »

Cảnh tượng ấy khiến cho người lái thuyền trông thấy cũng phải thương vay, liền nói rằng :

— Xin mời ngài xuống thuyền, để tôi nhờ sào đi cho kịp nước.

Ngôn-Chi lúc ấy cực chẳng đã phải bước chân xuống thuyền, lại còn dặn với bảo Diệu-Tú nên lấp sâu hãy guơng làm khuấy, chớ có âu sầu mà hao mòn thân thể, Diệu-Tú chỉ giọt châu tầm tã.

« Ngại ngừng thay lúc phân kỳ !

« Xiết bao những nỗi biệt ly đau lòng,

« Nhìn nhau lệ rỏ rờng rờng,

« Bước đường cao thấp ruột lăm quặn đau..... »

Thuyền nhỏ sào từ từ xa bến, tiếng sóng vỗ khoang i-ốp, bơi thuyền đập nước lắt-chát, kẻ trên bờ, người dưới thuyền chỉ nhìn nhau mà giọt ngấn, giọt giải, chan chứa bao hạn cảm tình duyên-ái. Con thuyền ra giữa dòng sông, theo dòng nước mà dương buồm thẳng tít. Diệu-Tú nhìn theo khi thuyền khuất ngọn tre, những muốn phá quang đi để cho được trông thấy. Nàng đứng mãi, hồi lâu chiếc thuyền loanh-quanh lại thấy lơ-mờ bóng đen mờ tận đằng xa, khi không trông thấy gì nữa mới xụt xùi quay gót giờ về.

Giời cao lồng lộng, đất rộng bao la, nước mây man mác, cây cỏ đều như vẻ vô tình, chỉ có chim hồng xao xác, chiếc

nhận lẻ loi, tiếng kêu riu-rít như là có chút cảm tình cùng ai cùng chia bước phân ly ..

« Gập ghềnh bước thấp bước cao,
 « Kẻ ra nhiệt-dã, người vào hàn-khuê,
 « Kẻ nuôi bạn, kẻ về quê,
 « Gian nan chiếc bóng để huê hai tay »

CHƯƠNG THỨ V

« Đêm khuya hồn thức canh tàn,
 « Thương ai lẫn tuổi qua ngàn vì ai !
 « Chiếc thân vô vô hôm mai,
 « Lệ châu lã lã vẫn dài thở than !... »

Trẻ tạo đa-doan, trên người lắm nỗi, lắm cho sống đọa thác đầy, than ôi ! Sóng đảo gió cuốn, chiếc bách lênh-dênh, ở vào hoàn cảnh ấy, ai dẫu gan là sắt cũng phải hao mòn, phương chi phận gái má đào, chút thân liễu-yếu, gặp những cảnh nguy nan thì biết tính làm sao cho đời đường vẹn cả.

Một vùng hiu quạnh, khói ngất song thưa, liễu xơ xác vàng, hoa trôi dạt thắm, cây còi, non nước cũng vì ai mà vơi đầy khô héo. Hữu-Thành từ khi bị bệnh lúc tỉnh lúc mê, thuốc thang vẫn không dảm, lúc gọi con, khi gọi bạn nhiều khi chàng

choáng mờ mắt mà kêu khóc, khóc chán lại mê đi. Cảnh gì khổ bằng vợ chết, còn một đứa con thơ đại cũng phải cách xa. Ấy cũng vì nhiều nỗi đó mà khiến cho chàng phải đau lòng đau ruột, đến nỗi bị bệnh mê man.

Diệu-Tú từ khi chịu lời phó thác, thì nàng hết sức trông nom Hữu-Thành, không quẩn khó khăn, cốt sao cho Hữu-Thành trông khỏi đề khỏi phụ lòng ai ... Nhiều lúc nghĩ đến truyện xa gần thì trong lòng lại thổn thức. Nghĩ mình phận mỏng cánh chuồn, khuôn xanh biếc có vòng tròn cho chăng? Lại nghĩ, thương ai góc biển chân trời, nắng mưa thui thui quê người một thân; ôm lòng đòi đoạn xa gần, chẳng vô mà rồi, chẳng dần mà đau; lệ tình tâm tã tuôn châu, nửa phần thương bạn, nửa đau nỗi mình. Khi đương bàng khuâng nghĩ ngợi thì Hữu-Thành vừa tỉnh, đòi uống nước, nàng vội vàng chạy lại siêu thuốc rót ra đem lại, Hữu-Thành, bệnh bởi sự sầu muộn uất kết mà thành ra, nên mê man không hiểu chút gì, thấy người đưa nước cho là uống, uống xong, đương mắt lên nhìn Diệu-Tú rồi kêu gọi kêu dặt, chán lại cười, cười chán lại khóc, miệng nói lảm-nhảm chẳng ra sao.

Diệu-Tú thấy tình thế rất là thương xót, biết là người ốm đã lâu, tâm thần tán loạn, nên mê man không biết gì nữa, liền đỡ nằm xuống, Hữu-Thành dần dần lim dim ngủ.

Diệu-Tú thấy đã ngủ yên, liền ra cạnh cửa sổ, vừa ngồi vừa nghĩ. Nghĩ giận thay cho giới giả sao khéo độc-địa, bày đặt nên lảm truyện éo-le, cảnh mình đã như chiếc lá lìa rừng, đoái tới cảnh người lại còn tang-thương biết mấy. Lại nghĩ đến

thế sự, nội chung quanh không ai là người đi lại thăm hỏi. Ủ ! khi Hữu-Thành còn đương lúc nhà cửa thanh-danh, sung-túc, nào người này người nọ, suốt ngày bận bẻ tấp-nập, đến khi gia biên thì tuyệt nhiên không thấy một ai, ngày đêm có một Hoàng-lang săn sóc, nếu ta mà không gánh vác việc này, thì Hoàng-lang cũng bó tay đành chịu, khá ghét thay cho nhân tình bạc-béo, khi vui là vỗ tay vào, đến khi hoạn nạn thì nào có ai... (1) Bây giờ Hoàng-lang xa vắng, ngày đêm chỉ có một mình và một đứa con đòi, vừa phụng dưỡng thuốc thang cho Hữu-Thành lại vừa việc nhà, thành ra tôi đến con đòi phải về coi nhà, loanh-quanh chỉ có một mình suốt đêm không dám ngủ, sau nằng phải thu xếp cho con đòi cùng sang ở nhà Hữu-Thành, còn nhà mình thì khóa cửa đề dấy. Từ đó khi khuya sớm hai cô cháu thay đổi nhau, đề trông nom Hữu-Thành, vì thế nằng mới có một đôi chút thì giờ nghỉ mệt, song nào có ngủ được đâu, khi nào mệt quá thiếp đi một lúc rồi lại tỉnh, suốt ngày giọt ngán giọt giải, vì thế mà mình gầy xác ve, thân mai xơ-xác. Đứa con đòi thấy nằng sầu não như vậy, tìm nhời khuyên giải, nhưng khối sầu kia cũng không sao dập tắt đi được. Khi đêm trường canh vắng, ra chõm bờ ao, ngồi tựa gốc cây, ngắm bóng giăng tàn, lại càng như kêu gọi mạch sầu mà hai hàng chan chứa. Chốc chốc nghe tiếng tù-và, tiếng trống của dân làng canh đề thì lòng lại bồi hồi sợ hãi.

(1) Một gian nhà, tiếc rằng đã là rộng quá ! — Nhời nói của Lỗ-Gập tiên-sinh (Socrate) cũng là nhời nói hý hước thay ! Vì có lúc ngồi ngắm lại câu của cổ-nhân :

« Cuộc đời được một tri-âm cũng nhiều ! »

mà được như thế cũng lấy là nực-tức lắm rồi. Vậy thì đề gian nhà ấy, há chẳng trông lắm sao ?

H. V. T.

Một hôm vào khoảng buổi trưa, nước ngoài sông ở thượng-
 lưu chảy xuống như thác, hôm đó chính giữa hôm rằm tháng
 sáu, nước thủy-triên lên to, nước rừng chảy xuống không kịp,
 phải ngừng lại, tràn lên mấp-mé bờ đê, vì nước chảy mạnh
 quá, ngọn nước xoáy vào đầu kê, âm ầm như tiếng hò reo trong
 đám quân trăm vạn đương cùng nhau đánh giáp lá cà, nghe
 thấy mà dùng mình sờn tóc.

Hàng năm đến mùa nước to, nhân-dân đều có nạn khủng-
 hoảng về đê vỡ, làng Diệu-Tú ở, năm ấy cũng chịu chung
 cảnh như các làng khác. Hôm đó Diệu-Tú đương một mình
 ngồi tựa cửa nhĩ quanh nghĩ quần, ngọn ngang trăm mối bên
 lòng, chợt nghe tiếng trống dục liên-thanh, tù-và rúc, tiếng
 mõ động cùng tiếng người kêu vỡ đê không dứt. Nàng giật
 mình kinh sợ, vội chạy ra xem thì thấy nào già, trẻ, non,
 bé, kêu khóc như di, bốn bên hàng xóm nhà nào nháây
 bậc sào cao để tránh nạn. Diệu-Tú khi ấy cũng rất sợ,
 song nàng vẫn định chí, liền chạy về nhà gọi con-đôi thu
 nhặt đồ tề nhuyển của riêng lấy, và hạ chiếc thuyền nan của
 nhà mình khi trước vẫn buộc ở đầu nhà, vừa xong thì nước
 tràn đến, hai cô cháu xếp đồ đạc xuống thuyền, đẩy vào trước
 hè nhà rồi cùng nhau đem lưư-Thành đặt nằm xuống khoang,
 lấy mai phen che cẩn thận, lại tìm bơi-chèo, con sào,
 giầy-chảo là những vật liệu để dùng trong khi sông nước.
 Cũng may cho nàng quá, là khi nàng còn nhỏ thường theo anh
 đi buôn thuyền, nên nàng cũng thạo về nghề sông nước. Trong
 khi gặp sự bất-kỷ, hai cô cháu tuy chút thân bồ-liễu chân
 yếu tay mềm mà bấy giờ sức khỏe gấp bao lần hàng ngày,
 nước càng chảy vào càng nhón mòng-mênh, kẻ chèo người lái

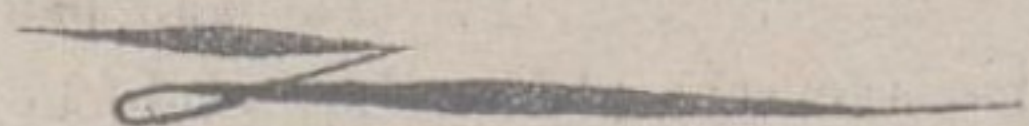
ra sức chống giữ với làn sóng cả, sự may rủi phó mặc với giới xanh.

Ôi ! xanh kia vẫn lấy được hiệu-sinh làm gộc, sao lại còn bày truyện khát khe, ngọn nước vô-tình làm cho cửa nhà tan nát, bao nhiêu của mồ-hôi, nước mắt dành dùm quanh năm, một sớm phó cho dòng nước biếc !.....

Diệu-Tú sau khi thoát được cái nạn thủy-tai, cùng Hưu-Thành và con đòi lệnh-dềnh một chiếc thuyền nan. Khi trôi khi dạt, khi lên khi xuống, cũng không còn có cái chủ-định đi đâu. Sớm hôm nắng gió, hai thân bồ-liếu cùng dạn với tuyết sương, mà đương lúc ba-đào ấy cũng không chạy dàu được này được thuốc cho Hưu-Thành, vì thể bệnh không dảm mà lại tăng. Cứ ly-Đi âm-ý, nóng rồi rét, mê rồi sáng. Ăn không được, người gầy dóc vào xương. Gần đất xa giới, đời Hưu-Thành thôi thì cũng như là treo trên đầu sợi tóc. Sớm hôm thân-mệnh, nào biết sống chết giờ nào ? ...

Bơ-vơ chiếc lá lìa cành, bụi bay gió cuốn. Phiêu-dạt thân-hình cơ-khở, dầy gió dạn sương trăm mối đoạn-trường, một đời đau xót.

« Xưa sao thân ngọc mình vàng,
 « Giờ sao như cánh hoa tàn mùa đông !
 « Thương đời gập bước long-đong,
 « Thương thân chịu nhưng vào trong đoạ đầy.
 « Thương ôi ! tài sắc bực này,
 « Còn ngày nào nữa như ngày ấy thôi ?

CHƯƠNG THỨ VI

« Phong-trần chìm nổi khách hồng-nhan,
 « Bề cả gáy chi sóng đoạn-tràng!
 « Tình nghĩa đã ghi nhời ước cũ,
 « Trăm năm thề hẹn với giang-san. »

Mặt nước đỏ lòe, chân gòii trắng xóa, giữa khoảng gió to sóng cả, lênh-đênh một chiếc thuyền nan, bẽnh-bồng trôi nổi, bốn phương mây trắng một màu, trông vời non nước biết đâu là nhà..... Diệu-Tú từ hôm bị cảnh nước lụt dề vớ, cùng thể phải đem Hữu-Thành đi lánh nạn phương xa, đoái nhìn những nơi bị nạn thủy-lạo, thấy trên bờ dề người-đen như kiến, nhấp-nhò những túp lều gianh. Chao ôi ! trước kia nhân-dân làng nào làng ấy làm ăn sấm-uất, ruộng lúa xanh rì, cỏ cây tươi tốt. Trong khoảng đó ai trông thấy cảnh mà chẳng vui mừng ! Nhưng khi giăng trong, gió mát, nghe tiếng sáo thổi rất là khoan-khoái, bao nhiêu những sự nóng bức khổ-não ban ngày đều tiêu-tán, hết thấy..... Bỗng dàu dật bằng nổi sóng, giòng nước vô-tình làm cho đến nổi phân ly, con lia cha, vợ lia chồng, anh bỏ em, đành phải bỏ chốn quê-hương, dắt dừ nhau đi kiếm ăn phương khác.

Lại khổ nhất là dôi cơn rách áo, gối dất nằm sưng, trên bờ dề vẽ thành một bức tranh thương tâm thắm mực. Nào trâu, bò, gà, lợn chết trương; nhà cửa, cây cối, nổi trôi trên mặt nước ; bao độ sóng dờn gió giập, bao cảnh cực-khổ điêu-linh, thắm-thương, bi-đát, trong cảnh đó, dầu gan là sắt cũng phải dứt ruột đau lòng. Diệu-Tú tuy đã trải bao phen mưa dàu

năng dài, mắt trông thấy cảnh đồng-bào bị nạn một cách thảm-thương, thì muốn ra tay tế-độ vớt người trăm-luân, song mình cũng đương chung cùng chịu nạn ấy, soay mình không nổi, còn lo đói rét sau này, vả lại cạnh mình một người sống giờ, chết giờ, cũng sợ chưa chắc có chu toàn được không ? Nên nàng chỉ giọt ngấn giọt dài, ngửa mặt than giời mà ngán thay cho kiếp trần-ai khổ-hải....

Ở đời một cõi phù-sinh, bóng câu thập-thoảng, ba vạn sáu nghìn ngày, chẳng qua như giấc chiêm bao. Nhục-vĩnh, sướng khổ, ai đã bước vào vòng trần lụy, là phải mang lấy nợ đời. Tạo-hóa đã sinh ra loài người, lại xô-dẩy làm cho sống-dọa, thác-dây, vì thế mà trên cõi hồng-trần này, hàng' ngày xảy ra biết bao sự đau-lòng, tím-ruột, nhớ bần, xấu-xa.

« Ngấm thay muôn sự tại giời !

« Giời kia đã bắt làm người có thân.

« Bắt phong-trần, phải phong-trần,

« Cho thanh-cao, mấy được phần thanh-cao ! »

Thôi cũng đành là nhắm mắt đưa chân, Diệu-Tú liền mua lấy ít đồ chài lưới, lênh-đênh trên mặt nước, một chiếc thuyền bồng, nằng soay ra nghề đánh cá, bán lấy tiền chi dụng hàng ngày. Vì thế trên mặt sông lô-giang, từ đấy có vệt thuyền cô chài bạc-mệnh....

Ngày qua tháng lại, cách sinh-hoạt cũng được lần-hồi. Thuốc men cơm cháo, Diệu-Tú tự đóng một vai khán-bộ chữa bệnh cho Hữu-Thánh. Vì vậy nên bệnh Hữu-Thánh một ngày một đỡ

Nhưng, giang-sơn một chiếc thuyền con, ở ăn Diệu-Tú cho là không tiện, thì sau khi Hữu-Thành đã bình phục, Diệu-Tú liền bàn định, lại để cho Hữu-Thành lên đường ăn học.

Những sự như cần chi-phí về việc học-hành, bấy giờ Diệu-Tú nhất nhất đều là gánh vác. Đã yên sở-định rồi, Hữu-Thành vì thâm ơn mạng nặng, nên tĩa trí sách đèn, thảng thảng tiến nong chu-cấp, Diệu-Tú lo đâu có đấy. Còn năng thi, mặt nước trong xanh, những lúc về hôm sê bóng, hay những khi giảng chiều ngang đầu thường lấy làm bận để an-ủi tâm-hồn.

Nhưng cũng không khỏi không nhớ đèn ai : long đong vất vả mà tuyết mù vẫn cá nước chìm hồng.

Giời cao, bể-rộng; giàu-sang, phú-quý là ai ? Bể-thẳm, non-khơi ; danh-lợi, phú-hoa đâu cả ? — Ai công-hầu ? — Ai đế-bá ? Ai hào-kiệt ? — Ai anh-hùng ?

« Trăm năm một giấc mơ-mòng,

« Mồ con, ba thước là chung một đời.

« Năm xanh, thổng đưng dĩa giời,

« Khóc reo cho cái kiếp người trăm-luân.

CHƯƠNG THỨ VII

« Một mình ngo ngẩn những vào ra,
 « Càng nghĩ càng thêm dạ xót xa!
 « Nhìn chiếc nhạn về sâu thăm gọi,
 « Trông vờn cổ-quận biết đâu là ! ?

Cảnh xuân như vẽ, gió thổi hây hây, chim cánh riu-rít, bướm lượn ong bay, ngày xuân đầm-ấm, hoa cỏ vui mừng, nhân vật cũng mừng xuân mà hớn hờ, phơn-phớt mấy hạt mưa xuân điểm lên những nụ đào đương chớm chím miệng cười, ngoài ra nào lý, nào hồng, nào lê, nào lựu, khi giới đông thì khô héo úa-vàng, nay gặp xuân đã tốt cây xanh lá, Ngôn-Chi đứng nhìn cây mai lăm-nhắm gặt đầu. Ừ ! Mọi thứ cây về tháng đông đều lá rơi hoa rụng, duy chỉ có tùng, bách là vẫn tốt xanh, ngoài ra còn có mai là nở hoa về tháng đông, đương khi gió bắc lạnh lùng, mà vẫn khoe tươi hớn-hờ, chẳng chút héo-khô, khiến trăm hoa phải kính phải nhường. Ôi ! gió cả mới biết cây cứng mềm, cây mai kia, có khác chi ta đương vòng nguy biến ... Khi đương ngẫm nghĩ, bỗng có cậu bé tuổi độ lên 4 hay 5, nét mặt sáng sủa, trông rất mụ-mẫm dễ yêu, chạy đến cạnh Ngôn-Chi mà gọi “ cha ! cha ! ”. Ngôn-Chi nhìn xuống mỉm cười, rồi dắt tay cậu bé vào nhà, cậu bé thấy con bướm đang bay đậu vào cánh dầm-bụt, vội chạy ra bắt, Ngôn-Chi thấy cậu bé đương chơi đùa, liền khoanh tay đi bách-bộ, đánh diêm chà n thuốc, nhìn làn khói tỏa mà bao hạn cảm tình...

Giời cao bề rộng, non nước một màu, chốc đã mấy năm giờ
mà tin nhận tuyết mù, tấm hơi một vắng, một phen lưu-lạc,
bao độ tang-thương mà xuân đi xuân lại đã bao lần, thấy xuân
lại thêm lòng hoài cảm...

Từ khi con thuyền quay mũi, cùng ai chia rẽ đôi phương,
không biết ngày nay bạn hiền tình cảnh ra sao? Nghĩ tới mà
thương thay cho bạn chịu nhiều nỗi thảm thương tàn khốc
nguy biến lạ thường, mà phó thác cho ta chăn nuôi con
nhỏ, nay cháu đại đã khôn khôn, thì bổn-phận của ta đối
với bạn đã được 7, 8... Lại nghĩ đến thương ai ngày đêm
một mình một bóng, thui thủi nắng mưa, chút thân liễu yếu
đào-tơ, thì thương ôi! Chiếc bách sông đào, lênh-dênh trôi
dạt phương nào? Vì ta cho lụy đến người. Chịu nỗi đắng
cay chìm nổi, nhời thề còn đó, chiếc nhẫn còn đây, bấy
lâu xa cách vân mông, không biết có qua khỏi cơn sóng còn
bề khổ?

Chàng nghĩ đến đây lòng đau như cắt, thồn-thức gan vàng,
đầy vơi giọt lệ, định quyết chí đem con đi tìm bạn, sau vì những
cách khả-ố của những kẻ kỳ-hào, chàng lại phải đem con
bạn di trú ngụ phương xa. Ngán thay! Thôi đời đen bạc, họ
đã không có lòng dúp đỡ thì thôi, cảnh-ngộ của Ngôn-Chi
dương cơn binh-dị ba-đào, đem thân ra gánh vác giang-sơn
nhà bạn không quản nỗi chìm nổi hợp tan cốt sao cho vẹn
tình bầu bạn, lòng nghĩa ấy dầu thành vàng khó mua, kẻ
kia sao chẳng dương mắt ra noi theo gương báu, lại còn

dem lòng ghen ghét, rõ thực giả thú, mặt người, (1) chỉ lấy
thê dọa nạt dân ngu, chẳng chút lương-tâm nào cả, nghĩ
tới mà buồn thay cho thói đời như-bần, kim-tiền coi nặng
hơn tính mệnh, luân-lý khinh nhẹ tựa lông hồng. .

Ngôn-Chỉ một mình khi đêm khuya canh vắng, nhớ tới
bạn quý, vợ hiền thì lòng càng thồn-thức, trăm mối vò to
mà ứa hai hàng châu lệ, n.ởng nhìn giới, chỉ thấy gia giới
xanh ngắt, ngọc-thỏ lơ-lửng trên không, gió thổi hiu-hiu, bốn
bề cây cỏ cùng im lặng như tờ, say tình mê man trong khoảng
đêm trường tịch-mịch.

« Kẻ Bắc,

« Người Tây !

« Phương giới mù-mịt,

« Mây sáo-sác bay,

« Nỗi nọ đường kia xiết giải bày !

« Trông hoa lệ rõ vơi đây,

« Hoa ời, có nhớ đến ngày năm xưa ?

« Giờ :

« Đồi kẻ đôi nơi,

« Bồi-hồi

« Bể thăm đầy vơi.

« Đây kiếp người,

« Trăm năm giấc mộng !

(1) Gặp những kẻ vô liêm-sỹ, vô nhân-dạo như thê, ta chó cho
là lạ. Vì ở đời có nhẽ đâu lại không có kẻ vô liêm-sỹ, vô nhân-
dạo ? Trong các trường-hợp khác cũng vậy, ta cũng nên coi như
thê. Ta không nên giận, nhưng trái lại, ta chỉ nên thương họ
mà thôi !

« Rồi đây :

« Một mình ngồi trông,

« Một mình đứng trông;

« Đâu ghềnh mây phủ,

« Trước án đèn dong,

« Càng nghĩ càng thêm trạnh tấm lòng ».

.....

CHƯƠNG THỨ VIII

« Tai nạn ngày nay đã thoát rồi !

« Cửa giới rộng mở bước yên vui.

« Nỗi riêng luống những thương anh chị.

« Bao siết bần-khuẩn lúc đứng ngồi »

Giời buổi sáng, ánh nắng chói lọi soi vào cửa sổ chiếc thuyền nan. Mặt nước long-lanh chói về hồng. Ngọn gió lay động bức rèm lau. Một người thiếu-nữ vẻ mặt hiền-hậu, cặp mắt đưa đi đưa lại, bao nhiêu cái tư-chất thông-minh quả-quyết đều lộ cả ra hai mắt, nét mặt lúc vui lúc buồn, trong lòng như có một bầu riêng tâm-sự, lệ ứa hai hàng, tràn trên hai gò má, khác chi đóa phù-dung nở buổi sáng, lại điểm mấy hạt mưa xuân. Người thiếu-nữ đó là ai ?

Chính là nàng Diệu-Tú vậy !

Khi nàng đương một mình ngồi trông ra một giải nước
mông-mênh, bỗng thấy con-đôi cầm phong-thư vào nói rằng :

— Thưa cô, đây là thư của bác Hữu-Thành gửi về thăm
đấy ạ !

Điện-Tú nghe nói, cầm thư bóc ra xem, thư rằng :

« Thưa chị,

« Em chẳng may gặp cơn tai biến, đến nỗi tan nghề,
« sảy đàn, vùi giập trong cơn sóng gió, muôn đoan thăm-
« sâu, nhờ chị ra tay cứu vớt, cho em còn được mở mắt
« ở chốn nhân-gian này, ân nghĩa ấy xem lấy non biên,
« nay may cửa giới rộng mở, ngộ hạnh hoa chào, em
« được công thành danh toại, là nhờ công tái-tạo của
« chị. Em chưa chút báo đền, dấu kết cỏ ngậm vành cũng
« chưa đáng, hiện nay nhà nước bổ em đi Bốc-học tỉnh...

« Nhưng em ngày đêm luống thương thay cho anh
« Ngón-Chì em bấy lâu vì em trải bao nỗi vất vả, lênh-
« đênh chiếc bóng, chẳng biết chôi dạt phương nào mà tin
« tức tuyết mù, tầm hơi chẳng thấy, em đã về quê em
« thăm, hỏi, cũng chẳng ai biết là đâu.

« Bản tâm em muốn mời chị lên, trước là để thăm dò
« tin anh em cho tiện, sau là được giả nghĩa đền ơn
« công chị đã vì em bấy lâu vất vả, nay chị không đi,
« em không dám trái, vậy chị hãy tạm ở đó, xin cứ
« yên lòng, chờ buồn dầu, sợ hao mòn thân thể, lấp
« sâu hãy gượng làm khuây.

« Vậy nếu hoặc chị hay em mà dò biết được tin anh
 « em ở đâu cùng bảo cho nhau biết, vì trong thời-kỳ
 « ít-lâu chưa thấy, em quyết xin treo ấn từ quan, đi
 « góc bể chân giòi. hết sức tìm anh em cho thấy.

« Thưa chị, giòi kia không bao giò phụ người có lòng
 « tốt, chắc sẽ có ngày gương vỡ lại lành, một nhà xum họp.

« Mấy nhời đau-đầu, trước ghé trình thưa, lượng cả
 « khoan dung, đội ơn khôn xiết.

« Sau này em xin chúc chị được bình-an và mạnh giòi
 « luôn.

Em,

HỮU-THÀNH kính thư

Diệu-Tú xem xong thư nửa vui nửa buồn, vui là vui nỗi chịu
 nhời ủy thác việc nuôi bạn, nay bạn đã qua cơn hoạn-nạn
 tới bước thành-danh rồi, thật không phụ lòng ai phó thác, không
 hổ với người xưa. Buồn là nỗi cùng ai xa cách trong khoảng mấy
 năm giòi mà nhận cả vãng tin, màt còn khôn biết, liền gấp
 thư lại cất vào một nơi, nghĩ trong bức thư mà mỉm cười,
 cái cười có một tính cách cao-thượng hơn người, cái cao-thượng
 đó là ở chỗ sạch trong sáng-láng, xét lương-tâm trong như
 gương, trắng như tuyết, nhìn hoa chẳng thẹn, trông bóng chẳng
 buồn . . . lại khiến cho muôn nghìn đời về sau, ai xem tới
 lịch-sử mà chả phải sùng bái kính phục.

CHƯƠNG THỨ IX

Phong-trần xưa đã chịu đày,

Mừng nào còn quá mừng này nữa thôi ?

Một nhà xum họp chúc mai,

Tinh sâu, nghĩa cả muôn đời không quên.

Tùng ! tùng ! tùng ! đó là tiếng trống của nhà trường đã đến giờ vào học, các học trò đều cắp sách vào lớp, trông thầy thấy đều râm rập cúi đầu chào, chung quanh tường cây cối um-tùm, cỏ hoa hớn-hở riu-rit chim cành, trông xuống hồ nước trong leo-lẻo, cá lội nhớn-nhờ, học trò nhớn nhỏ đều tỏ ý vui mừng, cùng nhau chăm chỉ học-hành, thầy thấy học trò có đáng lễ-phép chăm-chỉ thì lấy làm khoan-khoái, lại càng gia-công giầy-giỗ, thầy trò cùng nhau thân thiện chẳng khác chi cha con cùng chung trong cõi đời lạc-thú. Còn gì sung-sướng cho bằng khi thời kỳ ấu-trĩ, sống trong cái thế-giới thanh-tĩnh êm đềm ! ? . . .

Khi thầy trò đương cùng nhau giảng tập, các lớp đua chen học-hành, Hữu-Thành đi thăm các lớp học, khi đến lớp Đồng-ấu, thầy giáo và các học trò đều nghênh tiếp chào đón, Hữu-Thành vừa nói truyện vừa nhìn xuống lớp học thấy các học trò nhỏ trạc lên 6, lên 7 tuổi thì lấy làm vui vẻ, bỗng thấy một cậu bé lên đọc bài, Hữu-Thành trông thấy cậu bé hình như có một mối giây thiêng-liêng súc động vào tâm hồn cứ nhìn trừng-trừng mà ngồi nghe cậu bé đọc bài :

« Tình bằng-hữu,
 « Nghĩa kim-lan.
 « Nên đúp nhau,
 « Khi hoạn-nạn !
 « Thấy người ác,
 « Phải lánh xa :
 « Thấy người hiền,
 « Nên kết bạn !
 « Gán mực đen,
 « Gán đèn dạn,
 « Đứng cây giỏi !
 « Chớ khoe khôn,
 « Phải nhún nhường,
 « Nên quý bạn . . »

Hữu-Thành đợi cậu bé đọc xong, liền gọi lại gần nói truyện.

Mỗi nhời của trò em đáp lại, Hữu-Thành như trong giấc mộng mơ-màng.

Con mình dày sao ? Phải chăng khuôn thiêng xui khiến, nay cho họp mặt đoàn-viên ?

Than ôi ! phiêu-dạt lênh-dênh mà hồng Nam nhận Bắc, tưởng trùng-phùng họa đợi kiếp sau, ai ngờ, lòng giời dundũi cho gặp mặt một nhà, thật là muôn vàn hạnh-phúc.

Bao nhiêu cái vui cái mừng như hiện lên khuôn mặt, Hữu-Thành bây giờ cảm động vô cùng. Cúi xuống cầm tay con, nước mắt vòng quanh, lặng trông mà không nói được câu gì.

Bốn bề lặng-lẽ, trừ tiếng gió rung cây, phong-cảnh thật trang-nghiêm như hiện ra bao vẻ thiêng-liêng ở trong tâm tình phụ-tử....

CHƯƠNG THỨ X

« Gương vỡ ngò đầu lại hóa lành !

« Mời hay muốn sự bởi ông xanh.

« Trăm năm kết chặt lòng ân-ái,

« Xum họp đoàn viên nghĩa với tình ! »

— À này chú ! chú đã biết tin và chỗ ở của Hoàng-lang rồi đấy chứ ?

— Dạ thưa chị ! em đã dò thăm được tin anh em và cháu rồi, song chưa dám vội nhận, nên em vội-vàng gửi thư đề chị biết, những tưởng xa cách dặm ngàn, chẳng ngờ gần đây mà không biết, khéo à giới xanh xui khiến, một hôm em đi thăm các lớp học, khi đèn lớp đồng-âu thấy một cậu bé lên chào em và đọc bài, em trông thấy tự nhiên trong lòng xúc động, em gọi đến hỏi thì đích thực là cháu rồi và ngày nay đã biết chỗ ở của anh em, nay chị đã đến, xin mời chị cùng đi.

Diệu-Tú nghe nói nửa thương nửa mừng, thương là thương ai trong khoảng 7 năm giờ cùng nhau xa-cách, trải qua bao độ phong-trần, mưa dầm nắng dãi, mừng là mừng, ngò đầu ngày nay lại cùng nhau sum họp, tác riêng như cắt gánh đây, liền dục Hữu-Thành cùng đi.

Cảnh xuân như vẽ đượm nhuần, gió hiu-hiu, hương thoang-thoảng, hoa đua nở bướm liệng vánh, như đón như chào, vui mừng hơn hờ, cho hay cảnh cũng chiều người. Diệu-Tú và Hữu-Thành hai chị em đi quanh co hồi lâu tới một nếp nhà, trông ra vẻ thi-thư, hàn-mặc, ngoài bức dậu lơ-thơ,

trúc, mai tha thướt, hoa mím miệng cười, chim cảnh riu rít, như là mừng thay cho người bấy lâu xa cách, mà nay gương vỡ lại lành, châu về Hợp-phố, hết cơn khổ tận đến ngày cam lai.

Ngôn-Chi đương một mình ở ngoài vườn hoa, vun cây tưới cảnh, nghe có tiếng người, liền ngẩng đầu trông lên thì tinh thần choáng-váng, như đại, như ngáy, Diệu-Tú và Hữu-Thành trông thấy Ngôn-Chi đều đứng ngẩn người ra, sáu mắt nhìn nhau không chớp, tưởng bây giờ là bao giờ, rõ ràng mở mắt còn ngờ chiêm-bao. Nước mắt chạy quanh, ngập-ngừng nói không ra tiếng.

Khi đương cùng nhau mơ-màng trong giấc mộng, cậu-bé trông thấy Hữu-Thành chạy ra lạy chào, Hữu-Thành chợt tỉnh cơn mê, vội dắt tay cậu bé cùng chạy lại ôm lấy Ngôn-Chi nói rằng :

— Trăm lạy anh ! xin thứ tội cho em bấy lâu xa-cách, anh đã vì em mà chịu nhiều nỗi lênh-dênh, vừa nói vừa khóc, giọt ngán giọt dài, lại quay lại nói với Diệu-Tú rằng :

— Thừa chị ! đây là anh Ngôn-Chi em đây, anh chị vì em phải Bắc Nam đôi ngả, hồng nhận lẽ loi, lỗi đó dẫu búa diu cũng đáng, ngày nay một nhà sum họp, lòng em mừng rỡ xiết bao, ơn này em biết lấy gì báo đáp.

Ngôn-Chi cầm lấy tay Diệu-Tú nửa thương nửa mừng, thồn thức nói rằng :

— Em là người đáng kính, đáng trọng của anh ơ ! vì anh để em bấy lâu chịu nỗi khổ khăn sầu tủi, em nên thứ cho anh nhé !

Diệu-Tú khóc òa lên nói rằng :

— Anh Ngôn-Chi ơ ! có phải em gặp anh ở trong giấc mộng đó chăng ? Tình cảnh em trong bảy năm giờ lênh-dênh trôi giạt, trải bao nỗi sóng vui gió dập, nay bạn anh đã

công-thành danh-toại, thế là em đã trọn nhờ ỷ thác của anh đó, còn anh đem cháu về quê từ lúc chia tay đến giờ, sự thế ra sao mà lại trú ngụ ở đây, xin bày tỏ khúc nhôi em biết.

— Việc đó thông thả, anh sẽ kể gốc ngọn cho em và Hữu-Thành hay, ngày nay anh trông thấy bạn được vinh-hiền, công của em như thế thật không phải là nhỏ, khi nào anh dám quên. Anh chỉ thương cho em bấy lâu vất-vả

Mọi người cùng nhau nhời tan họp, nổi hàn huyên, cậu bé thấy thế không hiểu ra sao, cũng đứng ngầy người ra nhìn, Hữu-Thành ôm lấy bảo rằng :

— Con ơi ! ta đây mới là cha của con, còn người nuôi con kia chính là bác con, đã vì cha mà nuôi con bấy lâu đó và người đàn-bà kia là bác gái con đó, con nên mau lạy tạ ơn hai bác đã có công dưỡng-dục cha con ta..

Cậu bé tuy còn dại nhưng giới cho tính thông minh chạy dên bên Ngôn-Chi và Diệu-Tú lạy chào, hai người trông thấy cậu bé lanh lợi, thì bao nhiêu cái buồn đều tiêu-tán hết cả, mà sự vui mừng đoàn-viên, không bút nào tả xiết ..

Cùng nhau kể lễ sau xưa.

Nói rồi lại nói nhờ chưa hết nhờ

Ngôn-Chi phần thương vợ và kính phục tấm lòng nghĩa-hiệp ở vào hoàn-cảnh khó-khăn, xưa nay ít ai đương nổi

Diệu-Tú thương chồng và kính trọng tấm lòng hào-hiệp, đã vì bạn không quản đến thân, một mình đem con bạn đi phương xa nuôi nấng, nay đã trưởng-thành, ở với bạn được trọn-đạo, dưới đời ai kể sánh bì

Hữu-Thành thâm-cảm cái ơn của Ngôn-Chi và Diệu-Tú sâu tựa bề sông, mong sao đến ơn báo đức

Than ôi ! ở đời lắm kẻ ầu ở bạc đen, coi kim-tiền là trọng, mạt hết lương-tâm, đến nỗi phong hóa suy-đổi, luân-thường đảo-ngược, trong gia-đình, cha con, vợ chồng, anh em còn lừa dối lẫn nhau, còn tưởng đến đâu bè bạn nữa.

Tấm gương quý-báu muôn đời có một :

Một người vì nghĩa *bè-bạn* thấy cảnh bạn, dương con biển cổ, không quản thân mình hết sức duy-trì, nuôi con cho bạn, để giữ lây hương khói nghìn năm.

Một người vì hai chữ *Tình-Nghĩa*, chịu nhời chồng phó thác, nuôi bạn thay chồng, chẳng quản khó khăn, vào sinh ra tử, không sợ miệng thể chê bai, nuôi bạn cho tới khi thành-danh, trong bảy năm giới mà chữ "*Trinh*" kia vẫn đinh-ninh một giá, tấm lòng son như tuyết sạch, giá-trọng, không hề gợn chút mây may, *thần-nữ-nhi* mà chí anh-hùng, làm cho *nữ-hữu* trọng giá, và làm quý-giám cho đời sau vậy.

Mùa Thu năm Tân-vị,

PHẠM TƯƠNG-GIANG

CẢM-TÌNH TRI-KỶ!

Trước khi cuốn sách này ra đời, đối với tôi có hai việc khó. Một là : tôi tài hèn trí kém, dám đâu múa bút khoe nhời. Hai là : tôi vốn là một anh trò xác, tài-chính không chút mảy-may. Ôi ! khó lắm thay ! Khi tôi đương một mình than-thở thì có bạn tôi là Hồng-Xương và Bích-Sơn đến thăm, tôi có đưa cuốn sách này ra cho bạn xem và tỏ bày ý-kiến của tôi, hai bạn sốt-sắng mà bảo tôi rằng :

— Bác chớ ngại ! — Cốt ở tính kiên-nhẫn và trí tiến-thủ là được, bác chớ vì hai điều đó, đã vội ngã-lòng, nản-trí, vả lại phương-ngôn có câu :

« Một cây làm chẳng nên non,

« Ba cây hợp lại nên hòn núi cao.... »

Chúng tôi xin mỗi người một ít, kẻ dúp công, người dúp của, mong quyển sách này sớm được ra đời để dúp cái trí-nguyện của bác cho đạt tới mục-dịch.

Tôi nghe nhời bạn nói mà lòng riêng thồn-thức, bao hạn cảm tình. Vậy cuốn sách này vẫn chương tuy không được bông-bầy, ý-từ cũng chẳng được dồi-dào, chắc còn nhiều điều khuyết-diểm, song cũng cho ra đời để tạ lòng ai tri-kỷ !

PHẠM TƯƠNG-GIANG

== HOTEL DU SUD ==

Nam - Phương Lữ - Điểm

Rue Jules Morel (Phía sau dinh ông Thượng Đào)

Các ngài ở xa
đến chơi Nam-thành
nên chú ý!

== Mời mở !

Có buồng cho thuê rất
lịch sự, theo lối tân - thời
và có buồng tắm hợp phép
vệ-sinh ! ! !

== TÍNH GIÁ RẤT HẠ !

VŨ TỰ

DIT QUANG-VŨ

Installation d'éclairage et sonnerie

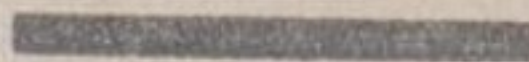
Réparation et fourniture des accessoires électriques

Nº 82, Rue de France — Nam-Định

Bản-hiệu chuyên nghề đặt đèn điện, chuông điện, chữa và bán các thứ đồ điện ở số 82, phố Hàng Rượu — Nam-Định. Công việc làm rất nhanh chóng và cẩn thận, tính giá phải chăng, xin các quý-khách chiếu cố cho, bản-hiệu rất lấy làm hoan-ngheh.

CHỦ-NHÂN CẦN-BẠCH

NÊN CHÚ Ý !!

— Các ngài xa gần muốn dùng —

các thứ Sâm Cao-ly, Dã-sơn, Đại-quang, Đại-nguyên thực-địa, Cao ba - long, Quế Thanh rất tốt, thuốc đau-mắt, thuốc lở-dầu, thuốc đẹn, và Chân-châu, Xạ-hương vân vân.

— Xin hỏi cho được hiệu —

房藥大堂和益

ÍCH HÒA ĐU'ỜNG

178, PHỐ KHÁCH — NAM-ĐÌNH

Là một hiệu chuyên-môn nghiên-cứu về khoa thuốc Bắc, bán buôn bán lẻ đủ các thứ thuốc CAO, ĐƠN, HOÀN, TÁN. Đã được các ngài công-nhận cho là một hiệu rất cần-thận, thực-thà, thuốc rất tốt, giá phải chăng.

Bản-hiệu lại có một ông danh-y, chuyên bắt mạch và kê đơn nữa.

Các ngài ở gần tới mua, xa viết thư về cho, Bản-hiệu xin vui lòng hoan-nghehnh và cảm tạ vô cùng.

Chủ nhân cần bạch

ÍCH-TRÍ

Librairie-Papeterie-Mercerie
10, Armand Rousseau, 10
THAI-BINH

Hiệu sách lớn

Bán các thứ sách, vở, giấy, bút, mực, các thứ truyện tây, truyện quốc-ngữ. Đủ các đồ dùng trong văn-phòng. Hàng tốt! — Giá tính phải chăng!

ĐẠI LÝ BÁN BÁO :
Trung-Bắc Tân-Văn
Annam Nouveau
và Ngòi Bút Thép

— Các Ngài mặc tây !

muôn được vừa ý, muôn được bộ quần áo đứng-dắn, hợp kiểu tân-thời, xin hãy đến hiệu —

THỢ-MỸ

Nº 10, RUE PAUL-BERT
NAM-DINH

là hiệu thợ may tây to nhất tỉnh Nam, ở đây sẽ có đủ thợ khéo, cắt giỏi, đủ các mẫu tissu, laine, dạ, nhả mà đẹp!

== NHÀ KHẮC DẦU ==

DU'O'NG-QUỐC-ÂN

30, HÀNG-TIỆN — NAM-ĐỊNH

Vẽ và khắc vào gỗ,
vào kẽm, vào đồng
== không dễ mất ==
tinh - thần nét - vẽ

Bản hình khi in ra
== trông lại ==
hoạt-dộng và mỹ-quan

== Hai cái ==
đặc-điểm của nhà nghề :
TINH-THẦN và **MỸ-THUẬT**

Các nhà trước-thuật muốn khắc đề in những
hình bản-vẽ vào trong tiền-thuýt, bản-hiệu xin
nhận vẽ giúp và tính giá đặc-biệt riêng.

Các Ngài ở tỉnh khác xin cứ viết thư về
thương-lượng. Tiền gửi hàng đi, bản-hiệu xin
nhận, mà bao giờ cũng xin tính giá phải chăng

辛未年秋

氣
志
輪

滾江范文溥撰
阮碧山刪潤